

15e jaargang

nummer 3

maart 1979

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

+++++
+ Bij elke bijzondere handeling +
+ gaat het denken aan het doen +
+ vooraf. Bij het handelen van +
+ klassen of massa's blijkt de +
+ betekenis van het handelen +
+ pas achteraf. Hier gaat de +
+ daad vooraf aan het begrip. +
+++++

+++++
+ Theo Maassen +
+++++

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

F. REUTER OVER DE C. P. N. IN OORLOGSTIJD

In het februarinumnummer van "Daad en Gedachte" hebben wij melding gemaakt van de onlangs verschenen "Herinneringen" van Frits Reuter aan de C.P.N. in oorlogstijd 1). De auteur zelf noemt zijn ruim 125 bladzijden tellend geschrift "een bescheiden bijdrage" van een niet-historicus tot de geschiedenis van deze partij in de jaren 1940-1945. Bescheiden is zij inderdaad, maar zij is daarom niet minder belangwekkend.

De lezing ervan is voor ons allereerst een aanleiding om nog eens terug te komen op het brutale protest van Paul de Groot in "De Volkskrant" van 21 november j.l. tegen wat hij noemde "een poging tot politieke eerroof van mij als communist en oud-verzetsstrijder" 2). In het boekje van Reuter namelijk vindt men - wat het wezen van de zaak aangaat - een volstrekte bevestiging van ons betoog, dat Paul de Groot in de zomer van 1940 tot een "korrekte houding" tegenover de bezetter opriep en dat hij, die zich beklaagde over "politieke eerroof", zich niet ontzag die jegens anderen te plegen.

In ons opstel van december j.l. hadden die laatste woorden betrekking op het feit, dat De Groot voor zich de eer opeiste het bekende manifest "Staakt, staakt, staakt!" te hebben geschreven, dat in Amsterdam werd verspreid aan de vooravond van de februaristaking. Wij noemden toen, zoals men weet, Reuter als de schrijver ervan, maar hebben die vergissing inmiddels reeds gekorrigeerd. Het manifest, zo vertelt Reuter, werd door Lou Jansen gemaakt. Aan de door Paul de Groot gepleegde eerroof verandert daarmee niets. Uit al hetgeen Reuter in zijn "herinneringen" vertelt blijkt on-dubbelzinnig, dat deze laatste eerroof allerminst de eerste was die Paul de Groot beging en dat eerroof een hem typerende procedure was, waarin hij zich altijd een meester toonde.

Uit de "Herinneringen" van Reuter blijkt voorts, dat wij met onze karakteristiek van het C.P.N.-optreden in de eerste tijd na de bezetting van Nederland geen woord teveel hebben gezegd, eerder heel wat woorden te weinig. Reuter vertelt, dat de C.P.N. tegenover de Duitse bezetter een "neutraliteitspolitiek" voerde en dat daarin ook "het opnemen van contact met die bezetter paste". Dat contact blijkt er geweest te zijn. Drie vooraanstaande leden van de C.P.N. (ir. Struik, Ko Beuzemaker en Leen Seegers)

wendden zich tot Janke van de *Presseabteilung* en verkregen diens toestemming voor een legale verschijning van het "Volksdagblad" en het maandblad "Politiek en Cultuur". Van het "Volksdagblad", aldus Reuter, is één legaal nummer uitgekomen en wel op 26 juni 1940. Ook daarin, zegt hij, werd tot "een korrekte houding" tegenover de bezetter opgeroepen. Onze veronderstelling, dat de schrijver Jac. S. Hoek abusievelijk naar het "Volksdagblad" zou hebben verwezen inplaats van naar het juninummer van "Politiek en Cultuur" is derhalve onjuist. De bewuste oproep verscheen in *beide* publikaties.

Wat het door ons geciteerde stuk in "Politiek en Cultuur" betreft: Reuter konstateert - terecht - dat "het droop van de collaboratie". Hij noemt ook met stelligheid Paul de Groot als de auteur, ook al heeft De Groot - naar Reuter eveneens vermeldt - dat auteurschap later steeds hardnekkig ontkent. Reuter voegt eraan toe, dat het bewuste artikel "een zwarte bladzijde in de geschiedenis van de C.P.N." vormde. Om redenen die wij aanstonds uiteen zullen zetten is dat een uitspraak die kommentaar behoeft. Wij komen er nog op terug.

Op deze plaats willen wij eerst nog - aan de hand van Reuter - enkele woorden wijden aan de door De Groot geschreven brochure "Vrede door revolutie", waaraan wij ook in december j.l. enige aandacht hebben besteed. In die brochure drukte Paul de Groot de Nederlandse arbeidersklasse als het ware het vaandel van de nationale onafhankelijkheid in de handen, zo hebben wij opgemerkt. Reuter zegt er over, dat de inhoud "nog een hele bos haar erger (was) dan het artikel in 'Politiek en Cultuur'" en dat verantwoordelijke partijleden het geschrift niet in omloop wilden brengen doch de gehele, reeds gedrukte, oplage, op enkele exemplaren na, lieten vernietigen.

Reuter verwijst in zijn boekje naar een interview met Paul de Groot, dat in december 1976 gepubliceerd werd door het blad "Panorama". Tijdens dat interview verklaarde De Groot: "Aanvankelijk hadden wij de illusie dat er met de Duitse troepen iets te ritselen viel...." Reuter konstateert dat De Groot met die woorden "poedelnaakt" kwam te staan. Twee bladzijden verder karakteriseert de schrijver van de "Herinneringen" de toenmalige politiek van de C.P.N. als een "politiek van aanpappen met de moffen". Indien wij hier nog iets aan toe te voegen hebben, dan slechts dit, dat Reuter er geen twijfel aan laat bestaan, dat weliswaar vele C.P.N.-ers en op een later tijdstip óók de C.P.N. een ándere houding hebben aangenomen, maar dat dit nauwelijks kan worden gezegd van Paul de Groot, die onderdook, niet om zich in het illegale werk te storten, maar om zich daaraan te onttrekken. Dat hij er in "De Volkskrant" tegen protesteerde dat zijn eer als verzetsstrijder was aangetast, was een aanmatiging. Een verzetsstrijder is hij nooit geweest.

- o -

Toen Paul de Groot in november j.l. zijn aanmatigende brief naar de redactie van "De Volkskrant" stuurde, reageerde hij daarmee - zoals wij hebben vermeld - op de opmerking dat het verzet van de communisten pas begon nadat Hitler het niet-aanvalsverdrag met de Sowjetunie aan zijn laars lapte. Uit het bovenstaande heeft men kunnen afleiden, dat Reuter er in zijn "Herinneringen" geen twijfel over laat bestaan, dat er zowel vóór als ná de Duitse inval in Rusland van een verzetshouding van Paul de Groot geen sprake is geweest. Maar hoe stond het volgens Reuter, afgezien van Paul de Groot dan, met de C.P.N. als zodanig?

In de "herinneringen" is niets terug te vinden van het verhaal van De Groot, dat er al op 15 mei 1940 een illegale leiding van de C.P.N. werd ingesteld. Reuter vertelt wél, dat daarvan al vrij spoedig na de bezetting sprake was, namelijk in de daarop volgende maand juni. Hij vertelt ook dat die illegale leiding bestond uit Lou Jansen, Jan Dieters en Paul de Groot. Betekent dit nu - want wij hebben geen reden om aan Reuters woorden te twifelen - dat de C.P.N. toch wel degelijk lang voor de Duitse inval in Rusland aan het verzet heeft deelgenomen? Betekent het, in strijd met het zojuist opgemerkte, dat Paul de Groot tóch een verzetsstrijder is geweest?

Beide vragen moeten ontkennend worden beantwoord. Want uit de schildering van Reuter blijkt, dat het deze *illegale* C.P.N.-leiding is geweest, die de "politiek van aanpappen met de moffen" heeft gevoerd. Het is deze *illegale* leiding geweest die, zegt Reuter, met de Duitsers tot overeenstemming trachtte te komen, tegenover hen een positie innam, die van loyaliteit getuigde en die, wat 't uitgeven van illegale lektuur betreft, volkomen passief bleef. Voor zover deze illegale C.P.N.-leiding iets dééd, bestond dat uit het strikt *afwijzen* van het beginnend verzet van anderen.

In het beruchte artikel in "Politiek en Cultuur" van juni '40 stond te lezen: "Het hoogste belang van het Nederlandse volk vordert dat het noch *direkt*, noch *indirekt* steun verleent aan de oorlogvoering der *Geallieerden*, doch dat het tegenover Duitsland een waarlijke neutraliteit in acht neemt." In zijn bekend boek over de februaristaking constateert B.A. Sijes, dat deze "neutraliteit" der C.P.N. tot een strijd op twee fronten voerde. Die opvatting van Sijes wordt door Reuter aan kritiek onderworpen. Sijes, zo zegt hij, heeft wel begrepen, dat er met de neutraliteit van de C.P.N.-leiding iets niet in orde was, daar hij het woord neutraliteit tussen aanhalingstekens heeft geplaatst. Maar wat er niet pluis was laat hij volkomen in het duister en de mening van Sijes geeft dan ook een onjuiste indruk. Reuter zet dan vervolgens uiteen, dat er bij de werkverschaffingsakties of met de artikelen die in november 1940 in het eerste illegale nummer van "De Waarheid" verschenen *helemaal geen strijd op twee fronten werd bedoeld*. Het ging, aldus Reuter, om een capitulatie voor de Comintern, die het met de passiviteit van de partij oneens was, maar om een capitulatie "met de nodige reserves: de actie was gericht tegen de Nederlandse autoriteiten en *niet* tegen de bezetter." Dat de C.P.N., zoals Sijes konkludeert, bezig zou zijn geweest de mogelijkheden tot agitatie onder de bezetting af te tasten, wordt door Reuter al evenzeer betwist. "Van aftasten was geen sprake", zegt hij. "Er moest actie komen om de Comintern aan te tonen dat er met illegale actie een begin was gemaakt." Hij vertelt echter tevens, dat de illegale C.P.N.-leiding illegale actie bleef saboteren en hij merkt ook op, dat "de werkverschaffingsakties volkomen legaal werden gevoerd" en dat Jaap Brandenburg "ervoor zorgde dat zij niet in anti-Duits vaarwater verzeilden".

"Vasthoudend aan zijn politiek van overeenstemming zoeken met de Duitse bezetter, is het driemanschap (bedoeld zijn Jansen, Dieters en De Groot - red. D & G) slechts zeer aarzelend de weg opgegaan van actieve strijd", schrijft Reuter. "... De Comintern... drong aan op duidelijke strijd tegen de bezetter. Daaruit is het te verklaren dat het driemanschap tenslotte zijn koers verlegde en half februari (d.w.z. half februari 1941 - red. D. & G.) uit een ander vaatje ging tappen." Het citeren van deze luttele zinnen is voldoende om aan te tonen, wat Reuters kijk is op de houding van de C.P.N. in het eerste jaar van de bezetting. Het komt hierop neer, dat zij aanvankelijk collaboreerde en vervolgens, omtrent het midden van februari

9141, voor het aktieve verzet koos. Omtrent de aanvankelijke collaboratie van de partij bestaan er tussen hem en ons géén meningsverschillen. Dat de C.P.N. medio februari 1941 voor het aktieve verzet gekozen heeft, houden wij, om diverse redenen voor een zienswijze die te ongenueanceerd is. De vaststelling van Reuter is te simpel en dát dit zo is blijkt onder meer uit zijn eigen geschrift.

- o -

De februaristaking van 1941 vormt het breekpunt tussen de twee perioden die Reuter voor wat betreft de C.P.N. in oorlogstijd onderscheidt: die van de collaboratie en die van het verzet. Het gehele zesde hoofdstuk van zijn boekje is aan die staking gewijd. In dat hoofdstuk betuigt hij - dit in tegenstelling tot vele van zijn geestverwanten 3) - zijn waardering voor de studie die B.A. Sijes aan de februaristaking heeft gewijd. "Over het algemeen", schrijft Reuter, "geeft Sijes een juist beeld van het uitbreken en het verloop van de februaristaking en ik verwijs daar graag naar ook al zijn er hier en daar enkele onjuistheden."

Afgezien echter van die onjuistheden, die naar Reuters eigen zeggen "niet veel uitmaken", heeft hij bij alle waardering niettemin tegen het boek van Sijes één groot en fundamenteel bezwaar. Op de vraag of de bewering van de communisten, dat zij de werkelijke organisatoren ervan waren, historisch juist is, geeft Sijes volgens hem een ónjuist antwoord. Sijes verklaart, "dat de C.P.N. bij het uitbreken van de februaristaking nauw betrokken was". Volgens Reuter is dat verkeerd, "omdat het alléén de communisten waren die zowel wat de voorbereiding, als ook wat het geven van het parool betreft, de februaristaking hebben doen ontbranden...."

Dit verschil in beoordeling tussen Reuter en Sijes spruit naar onze overtuiging hieruit voort, dat Reuter - als typische bolsjewiek - een staking, en dus ook de februaristaking, onder een andere, een zéér bepaalde en volgens ons totaal verkeerde gezichtshoek beoordeelt.

Reuter heeft er geen oog voor dat iedere staking het resultaat is van een reeks *individuele* beslissingen, die een kollektieve daad tot gevolg hebben doordat, onder druk van de situatie, door de dwang van *vele* omstandigheden, de beslissing van ieder individu gelijk is aan de beslissing van alle overige individuen. Reuter heeft er nog minder oog voor, dat deze individuele beslissingen, wanneer het - zoals bijvoorbeeld bij de februaristaking - om een aktie van grote massa's gaat, geenszins gelijktijdig worden genomen, doch dat de staking, nadat er eenmaal een begin mee is gemaakt, de stakers mobiliseert en dat het niet alleen door het overwinnen van de aarzelingen tot een aktie komt, doch dat ook de aktie ertoe bijdraagt dat de aarzelingen worden overwonnen. Reuter heeft er tenslotte totaal geen oog voor, dat voor wat een dergelijk gistings- of rijpingsproces betreft eventuele stakingsoproepen, of ze nu van de vakbeweging dan wel van de een of andere politieke partij afkomstig zijn, slechts een bijkomstige rol vervullen.

"Bij iedere staking", schrijft Reuter, "...moeten de voorwaarden tot het slagen (ervan) aanwezig zijn." Aldus geformuleerd raakt zijn opmerking kant noch wal, is zij lijnrecht in tegenspraak met de realiteit. Er zijn, zolang er van arbeidersstrijd sprake is, doordat de betrokkenen geen andere mogelijkheid meer zagen aan hun grieven uiting te geven of aan hun eisen kracht bij te zetten, héél wat stakingen uitgebroken, er breken nog steeds stakingen uit en er zullen nog heel wat stakingen uitbreken, zonder enige kans van slagen. Er zijn, dienovereenkomstig, dan ook heel wat stakingen verloren gegaan en er zullen ongetwijfeld nog heel wat stakingen

verloren gaan.

Wat Reuter in feite zegt is dit, dat een staking geslaagd is *als zij werkelijk uitbreekt*. Dát hij iets dergelijks beweert, kan wellicht hierdoor worden verklaard, dat hij een staking beschouwt als een gebeuren, dat zich voltrekt nadat de een of andere instantie of organisatie een stakingsoproep heeft gedaan, dat wil zeggen een poging heeft ondernomen om een staking te *doen* uitbreken. In die gedachtengang, waarin de staking als het resultaat van een oproep of een bevel gezien wordt, is het blote *uitbreken* van de aktie al een sukses: een sukses namelijk voor degenen die ertoe hebben opgeroepen. In hun ogen is het dan zó, dat gevolg is gegeven aan de stakingsoproep.

Reuter houdt Sijes voor, dat "je een open deur intrapt als je bewijst, dat de situatie rijp was voor een algemene staking". "Het gaat", zo meent hij, "niet om de vraag of er een kruitvat was, maar (het gaat erom) wie en eventueel waarom iemand de lont in het kruitvat heeft geworpen." Dat er - zo langzamerhand ontelbaar veel - situaties zijn geweest, waarin eenvoudig niet valt aan te geven *wie* de lont in het kruitvat heeft gegooid, daarvoor schijnt Reuter volslagen blind. Het lijkt erop alsof hij nog nimmer heeft gehoord van "wilde" of spontane akties.

Reuter redeneert aldus, dat er vanzelfsprekend een bereidheid tot staken moet zijn, wil het tot een staking komen, maar dat die bereidheid op zichzelf geen zekerheid scheidt, dát een staking ook werkelijk uitbreekt. Want, zo betoogt hij, "als het ontbreekt aan leiding, doelbewust optreden en het 'de kop willen nemen' dan gaan de kansen voorbij." Hij voegt eraan toe, dat "Sijes aan deze zaken te weinig aandacht heeft besteed", dat deze "niet diep genoeg heeft gegraven."

Onze opvatting staat lijnrecht tegenover die van Reuter. *Hij* is het, die ergens te weinig aandacht besteedt en wel hieraan, dat de februaristaking *zélf* de februaristaking heeft georganiseerd. Om duidelijk te maken wat wij hiermee bedoelen, kunnen wij niet beter doen, dan een passage citeren uit het ook door Reuter zo gewaardeerde boek van Sijes:

"Vanaf half negen/negen uur had zich inmiddels bij de veerponten aan de Buiksloterweg (Tolhuispont) en de Valkenweg een lange rij stakers gevormd, die naar de stad overgezet wilde worden. Mannen en vrouwen, jongens en meisjes, juichten elkaar toe. De 'Internationale' en andere socialistische strijdlieden werden gezongen. Jongens pakten in dolle overmoed fabrieksmeisjes, tilden ze op - en iedereen lachte. Kapitein en pontpersoneel werden toegejuicht. Kreten dat het pontpersoneel moest staken, werden door nog luider geroep overstemd dat de stakers de stad in moesten. Overvol - 'de mensen zaten tot in het stuurhuis' - voer de ene pont na de andere traag over het door de zon beschenen IJ. 'Het was gewoon reusachtig'.

De stakers hadden alle reden tot juichen. De ponten immers waren de eerste trefpunten, waar de duizenden en duizenden arbeiders en arbeidsters elkaar ontmoetten. Daar zagen zij voor het eerst, dat men niet alleen stond, daar werden zij zich hun materiële en geestelijke kracht bewust. Nieuwe impulsen werden weer gegeven door de stakers die de ponten vanuit de stad aanvoerden. Elke keer, dat de pont nieuwe honderden aan wal zette, werden ze uitbundig toegejuicht. Als de ponten elkaar op het IJ tegenkwamen, riep men elkaar over en weer toe. En aan de overkant, op de

de Ruyterkade,gekomen, zagen de stakers grote groepen arbeiders, die in de stad het werk hadden neergelegd."

Wat hier beschreven wordt is precies hetzelfde als wat Henriëtte Roland Holst eens aldus formuleerde, dat in de strijd, zij die eraan deelnemen "daarin worden samengesmolten tot een nieuw machtig lichaam waar bruisende kracht uit stijgt", zodat de menigte "verbaasd en verrukt haar eigen peilloos begeren, haar peilloze kracht en stoutmoedigheid ervaart" met het gevolg dat zij vervuld raakt van "grenzeloos zelfvertrouwen" en "uittartende durf" 4). Het is de beschrijving van een *proces*, waarbij een *menigte* in een *massa* wordt veranderd.

Op een andere plaats in "De Februristaking" vermeldt Sijes, dat "ook in de bedrijven, waar door verschillende omstandigheden de arbeiders niet direkt het werk konden neerleggen, het voorbeeld der leegstromende fabrieken en het enthousiasme van de op straat staande arbeiders na korte of lange tijd de doorslag gaven". Op dezelfde bladzijde waar dit neergeschreven staat leest men - aan de hand van verklaringen van deelnemers - dat er in bepaalde gevallen heover het vóór en tegen van de staking werd geredetwist. Dáár was derhalve de bereidheid tot staken n niet *vooraf* aanwezig, kwam deze eerst *tijdens* en *als gevolg* van de staking tot stand en wel mede onder aandrang van een zich voor het bedrijf verzamelende menigte die "Kom er uit!" riep.

Het zijn deze dingen die Reuter veronachtzaamt, maar Sijes niet. Het zijn deze dingen die Sijes ertoe hebben gebracht wél de "nauwe betrokkenheid" van de C.P.N. bij de februaristaking te boekstaven, maar zich te hoeden voor een bewering als die van Reuter, dat de C.P.N. haar zou hebben "doen ontbranden", niet slechts "wat het geven van het parool betreft", maar óók wat betreft "de voorbereiding".

Deze woorden doen de indruk ontstaan, dat de illegale partij, die pas sinds half februari haar koers verlegde en "aarzelend de weg van de aktieve strijd opging", binnen een tijdsbestek van nog géén tien dagen de februaristaking "voorbereidde". De kritische lezer, die het nauwelijks waagt te geloven en dus met des te meer aandacht Reuters relaas volgt, bemerkt alras, dat die indruk volstrekt onjuist is.

Zeker, Reuter spreekt over een bijeenkomst van zeven partijgenoten op maandag 17 februari, nadat diezelfde dag bij de Nederlandse Scheepsbouw Maatschappij een staking was uitgebroken tegen gedwongen tewerkstelling in Duitsland. In die bijeenkomst, aldus Reuter, werd het plan geboren om op de 18e, samen met stakende N.S.M.-arbeiders, zoveel mogelijk metaalbedrijven in Amsterdam-Noord plat te krijgen en op de 19e een aantal bedrijven in de stad. Maar Reuter vertelt ook, dat er van het plan niets terecht is gekomen: "Het ging evenwel anders dan we hadden verwacht. De volgende morgen bleken de Duitsers volkomen te capituleren voor de staking bij de NSM. De maatregel van de gedwongen uitzending werd ingetrokken en er werden geen strafmaatregelen in het vooruitzicht gesteld. De onerwinning was volkomen, de arbeiders gingen weer aan het werk."

Dit niet tot uitvoering gekomen plan noemt Reuter één zin verder "de generale repetitie van de illegale C.P.N.". Generale repetitie waarvoor? Voor de februaristaking? Men oordele op grond van wat hij verder mededeelt. Geen woord over "voorbereidingen" in de dagen die verstreken tussen de bewuste avond van de 17e en de avond van zondag 23 februari. In dit tijdvak van zes dagen gebeurde er, zo mag men konkluderen, kennelijk niets waarmee hij zijn stelling zou kunnen illustreren. Zijn lezing over wat er die zon-

dagavond - zesendertig uur voor het uitbreken van de februaristaking - is geschied bracht géén nieuwe, tot dusver onbekende feiten aan het licht, maar is, juist uit zijn mond, bijzonder interessant.

's Ochtends had zijn partijgenoot Willem Kraan, arbeider bij publieke werken, een bezoek gebracht aan zijn familie in de overwegend joodse Nieuwmarktbuurt. Hij vernam van haar bijzonderheden over anti-joodse uitspattingen in die wijk en hij zag zelf het een en ander. Onder de indruk daarvan zocht hij 's middags Piet Nak op, eveneens partijgenoot en werkzaam bij de stadsreiniging. Zij samen - *niet de illegale partijleiding* - kwamen tot de konklusie, dat er moest worden gestaakt. Met die opvatting vervoegden zij zich 's avonds bij Frits Reuter.

"We pleegden", zo schrijft deze in zijn "Herinneringen", "verder overleg. Gezien het feit dat het niet zeker was dat de Amsterdamse leiding diezelfde avond bijeengebracht kon worden, en ook dat het niet helemaal zeker was dat ze erin zouden slagen om publieke werken en de stadsreiniging plat te krijgen, werd er als volgt besloten. Kraan en Nak zouden zoveel mogelijk partijgenoten bij hun bedrijven waarschuwen en trachten maandagmorgen tot stakingsactie te komen. De volgende stap zou zijn, de andere overheidsbedrijven erin te betrekken. Er werd nog een maatregel achter de hand gehouden voor het geval de staking in eerste aanleg niet zou lukken. Dan zou worden opgeroepen tot een *demonstratieve* (cursivering van ons - red. D. & G.) bijeenkomst op de Noordermarkt..."

Uit de hier letterlijk aangehaalde passage blijkt, dat de Amsterdamse leiding van de partij die de februaristaking zou hebben "voorbereid" aan de vooravond daarvan noch bijeen, noch in permanente verbinding met de allerbelangrijkste medewerkers was. Er blijkt voorts uit dat de tot die leiding behorende Reuter geenszins tot zijn partijgenoten Kraan en Nak kon zeggen: we zijn al bezig de staking die jullie voor nodig houden voor te bereiden, doch inplaats daarvan samen met hen een plan improviseerde, een plan dat *niet* mikte op een algemene staking van de gehele Amsterdamse werkende bevolking doch een veel beperkter actie op het oog had.

Wat Reuter laat volgen is nog veel interessanter. Hij vertelt dat het maandagmorgen (24 februari) inderdaad niet gelukte tot stakingsactie te komen en dat Nak en Kraan daarop de *demonstratie-oproep* hebben verspreid. Hij vertelt vervolgens, dat hij zondagavond Jaap Brandenburg *op de hoogte stelde* en dat deze de gang van zaken *goedkeurde*. Men lette wel: geen woord tussen hen over "voorbereidingen" die er al waren. Brandenburg op zijn beurt, aldus Reuter, wist Lou Jansen te waarschuwen "en ook deze had *geen bezwaren*". Frits Reuter zelf stelde Bertus Brandsen (die evenals Reuter en Brandenburg tot de Amsterdamse leiding behoorde) en een aantal kaderleden op de hoogte. Met andere woorden: de leiding van de partij die de staking zou hebben "voorbereid" werd er door F. Reuter van in kennis gebracht dat er - op initiatief van Kraan en Nak - sinds zondagavond iets werd voorbereid. Iets, maar - na de mislukking van maandagmorgen 24 februari - toch nog niet *de Februaristaking*.

Inderdaad, dat klopt: nog niet de februaristaking. Reuter wijst Sijes terecht, die in zijn boek de veronderstelling heeft uitgesproken, dat het besluit tot staken "pas in de middaguren van maandag is genomen". "dat is niet het geval", zo corrigeert Reuter hem. "Tot aan de bijeenkomst op de

Noordermarkt.... (bedoeld als een demonstratieve bijeenkomst, zo herinneren we de lezer) .... stond de zaak nog volkomen open." het besluit tot staken werd pas genomen in de avonduren, toen er onder "de paar honderd man" die op de Noordermarkt was samengestroomd een "geladen stemming" te bespeuren viel. (Zowel het aantal aanwezigen als de karakteristiek van de atmosfeer ontleen wij aan Reuter).

Op de Noordermarkt bevonden zich onder meer enkele leiding gevende C.P.N.-ers. "Er was daar", schrijft Reuter, "overleg tussen Jaap Brandenburg, Bertus Brandsen en mij, Willem Kraan, Piet Nak en Dirk van Nimwegen, over wat er moest gebeuren...." Reuter zegt: "Hierin ligt het bewijs dat Nak niet in zijn eentje heeft gehandeld...." Het komt niet bij ons op, hem tegen te spreken. Maar veel belangrijker, zeggen wij, is dit, dat in het feit, dat dáár nog overlegd moest worden over wat er diende te gebeuren, het bewijs ligt, dat er géén plan de campagne bestond, dat er geen sprake was van "voorbereidingen".

Om ieder misverstand omtrent onze zienswijze uit te sluiten, is het wellicht hier de plaats voor het inlassen van een opmerking. Dat er in feite door de C.P.N. geen voorbereidingen waren getroffen is niet iets dat wij haar verwijten. De februaristaking is uitgebroken en verlopen op dezelfde wijze als - heel weinig uitzonderingen buiten beschouwing gelaten - alle massastakingen verlopen, die nu eenmaal niet worden gemaakt, maar ontstaan. Waar wij ons tegen keren, dat is de sindsdien door de C.P.N. gekonstrueerde *mythe*, dat zij niet alleen het recht, maar zelfs het alleenrecht zou bezitten om de eër van de februaristaking voor zich op te eisen. Tegen die mythe keren wij ons, maar alweer zonder de C.P.N. van de konstruktie ervan een *verwijt* te maken, zomin als wij bijvoorbeeld de vos verwijten dat hij kippen rooft. Immers de konstruktie van de door ons gewraakte mythe is het direkte en logische gevolg van haar positie in de samenleving, een positie die meebrengt, dat zij zich geen maatschappelijke strijd kan voorstellen die niet door de een of andere "voorhoede" zou zijn uitgelokt of gewekt. Maar hoe logisch en begrijpelijk ook, een mythe blijft niettemin een mythe, die als zodanig ontmaskering verdient. Mythen - welke dan ook - dienen altijd andere belangen dan die van de arbeidersklasse.

Het is onbetwistbaar, dat uitsluitend de illegale C.P.N., of liever gezegd de illegale Amsterdamse leiding van deze partij, en geen enkele andere partij of verzetsgroep, op de valreep een stakingsoproep heeft laten uitgaan. Het is, als wij het goed zien, bovenal dit feit waarop de zienswijze van Reuter is gebaseerd. Omdat er volgens hem, voor een sociale aktie altijd groen licht moet worden gegeven, meent hij dat het manifest "Staakt, staakt, staakt!" als het groene licht van de februaristaking moet worden beschouwd; daar er, naar zijn mening, "iemand" moet zijn die "de lont in het kruitvat heeft geworpen" en "de kop heeft genomen", is - in *zijn* redenering - die "iemand" de C.P.N. Een uiterst simpele redenering, waarbij wél een paar kanttekeningen dienen te worden gemaakt.

In de eerste plaats: het manifest "Staakt, staakt, staakt!" werd weliswaar aan de vooravond van de februaristaking verspreid, maar het werd *niet* aan de vooravond van de februaristaking geschreven en het werd evenmin geschreven met het oogmerk de februaristaking "te doen ontbranden", zoals Reuter dat noemt. Het werd, zo deelt hij mee, geschreven om op de 18e februari hulptroepen te mobiliseren voor de stakende arbeiders van de NSM. Er werd, zegt Reuter, géén stakingsdatum in genoemd, omdat de CPN-ers die deze aktie beraamden van mening waren, dat eventuele stakingen niet op één dag of op hetzelfde uur zouden uitbreken. 't Ontbreken van een datum maak-

te het mogelijk, datzelfde, op de 18e overbodig gebleken manifest tóch nog te gebruiken.

In de tweede plaats: zondagavond 23 februari mikten Kraan, Nak en Reuter er op, maandag 24 februari publieke werken en de stadsreiniging plat te krijgen. *Vervolgens* zou getracht worden andere overheidsbedrijven in de aktie te betrekken. Toen dat mislukte, vielen zij terug op het idee van een demonstratieve bijeenkomst, waarop - afgaande op wat Reuter meedeelt - in hoofdzaak gemeentewerklieden aanwezig moeten zijn geweest. Het karakter van die bijeenkomst leidde ertoe, dat toch nog een oproep tot staken werd gedaan.

De slotsom waartoe wij komen is deze, dat voor zover de illegale CPN op de avond van maandag 24 februari trachtte "de kop van een staking te nemen", zij een ándere staking in haar hoofd had dan die welke tenslotte als *de februaristaking* de geschiedenis is ingegaan. Het is een stelling die de nauwe betrokkenheid van de C.P.N. bij die historische februaristaking natuurlijk niet aantast. Het is een stelling die evenmin iets afdoet aan de activiteiten die vele tot de C.P.N. behorende arbeiders in de vroege morgen van dinsdag 25 februari 1941 op vele punten van de hoofdstad hebben ontplooid.

- o -

Hierboven hebben wij opgemerkt, dat Reuter, met zijn bewering dat de C.P.N. medio februari 1941 voor het aktieve verzet koos, een te ongenueerd beeld heeft gegeven. Zijn eigen schildering van de februaristaking wettigt ons inziens veeleer de uitspraak, dat zij omtrent het genoemde tijdstip, of juist: kort erna, tot een dergelijke keuze werd genoopt.

Aan het slot van zijn beschouwingen over de twee historische februardagen schrijft Reuter:

"Ik kan niet aan het verloop van de staking... voorbijgaan zonder het feit te memoreren dat wij als Amsterdamse leiding, in overleg met Lou Jansen, er steeds en met nadruk op hebben aangedrongen om toch vooral geen anti-Duitse leuzen of slagzinnen te gebruiken. Anti-NSB, anti-Mussert, dat mocht, maar anti-Duits was verboden."

Men ziet hieruit hoezeer ook ná half februari, ondanks "aarzelende koersverlegging", de politieke opvattingen uit de voorafgaande periode nog een rol speelden. In een volgend hoofdstuk schrijft Reuter, dat de intrede van de Sowjetunie in de oorlog tot gevolg had dat "het driemanschap de politiek van neutraliteit *nu voor de volle honderd procent en definitief liet varen.*" Dat kan maar één ding betekenen: niet de februaristaking, de 22e juni 1941 (dag waarop Hitlers troepen Rusland binnenrukten) is het breekpunt tussen de twee duidelijk te onderscheiden perioden van de C.P.N. in oorlogstijd geweest.

Voor wélk verzet echter werd op die 22e juni definitief gekozen? Aan de hand van Reuters "Herinneringen" is maar één antwoord mogelijk: voor het *nationale*. Er waren tussen 1940 en 1945 groeperingen in ons land, die oude, radikaal-socialistische tradities wilden hooghouden en die op grond daarvan zowel tegen het Duitse nationaal-socialisme als tegen het kapitalisme der geallieerden front maakten. Niet de nationale bevrijding schreven zij in hun vaandel, maar de bevrijding der arbeidersklasse. Tot die groeperingen behoorde de C.P.N. in géén geval.

Het duidelijkst komt dit - in 't boekje van Reuter - wellicht tot uiting door hetgeen daarin door hem wordt meegedeeld over de visie van de partij op de situatie na de oorlog en over de bijdrage van de C.P.N. aan de beroemde illegaal verspreide brochure "Om Neêrlands Toekomst".

"wij", schrijft Reuter, "gingen ervan uit, dat zich na de oorlog drie stromingen zouden aftekenen. De eerste zou bestaan uit hen die het kapitalisme zouden willen herstellen op kosten van de arbeiders; een tweede uit degenen die een sociale politiek wilden volgen maar wel binnen de mogelijkheden van het kapitalisme; de derde stroming daarentegen zou een sociale politiek willen realiseren o.a. door structurele veranderingen in de maatschappij." Wie Reuters boekje aandachtig leest en wie bovendien geen vreemde deling is in het zogenaamd communistische Jeruzalem, die koestert er niet de minste twijfel over, dat die derde stroming onder "structurele veranderingen in de maatschappij" *niet* de opheffing van de loonarbeid verstond, maar een andere verdeling van de meerwaarde.

Met andere woorden: de derde stroming - waartoe de C.P.N. behoorde - kan worden gedefinieerd als een stroming die alleen maar méénde of beweerde, dat zij naar opheffing van het kapitalisme streefde maar die zich in werkelijkheid niet minder dan de beide anderen op de bodem daarvan plaatste. Dat feit maakte, dat nauwe samenwerking met de beide andere stromingen voor de hand lag en geenszins tegenstrijdig was. Vandaar dat de C.P.N. in "Om Neêrlands Toekomst" voor die samenwerking pleitte.

"De basis voor deze samenwerking", zo heette het, "moet reeds nu worden gelegd in onze gemeenschappelijke strijd tegen de bezetter. Nu moeten wij gemeenschappelijk strijden met terzijdestelling van alle nationale geschillen. Hoe meer wij ons nu verenigen in de vrijheidsstrijd, hoe beter wij ook later tegen onze gemeenschappelijke taak zullen zijn opgewassen. Maar dan moeten wij ook de hand aan de ploeg slaan in de vrijheidsstrijd en ons daarin niet laten afleiden door gekibbel over wat vroeger is gebeurd, noch door gemijmer over wat komen moet...". Het klinkt als een stem uit het graf, het graf van de 2e Internationale. Het is, vrijwel woordelijk hetzelfde als wat Troelstra in 1914 verkondigde, toen hij zei, dat de "nationale belangen de nationale geschillen moesten overheersen". En wat is dat voor een "gemeenschappelijke taak" waarvoor later (na de oorlog) de C.P.N. samen met sociaaldemokraten, katholieken, anti-revolutionairen en christelijk-historischen (die allen aan de uitgave van de bewuste brochure meewerkten) zou komen te staan? Toch zeker *niet* de omverwerping van de kapitalistische produktiewijze.

Het is deze positie van de C.P.N. die haar stempel drukt op al haar activiteiten in oorlogstijd, het is deze positie die de verklaring vormt voor haar - nog summier door Reuter beschreven - ontwikkelingen terstond na de bevrijding. Enig begrip daarvoor zoekt men bij Reuter tevergeefs. Hij beschrijft hoe er gespeeld werd met de gedachte de partij als zodanig op te heffen en in een nieuwe en brede "volkspartij" te doen opgaan; hij beschrijft hoe er aan die gedachte ook een begin van uitvoering werd gegeven; hij beschrijft tenslotte dat er uiteindelijk toch tot heroprichting van de inmiddels reeds ontbonden partij besloten werd en hij schetst hoe de op 10 mei 1945 weer opgedoken aartsintrigant Paul de Groot die heropgerichte partij meteen stevig in zijn greep kreeg en er van de aanvang af zijn stempel op drukte, zoals hij - De Groot - het ook was die aanvankelijk het besluit tot haar ontbinding doordrukte.

Reuter vertelt, dat er terstond na de 10e mei 1945 tegen het leiderschap van De Groot nogal wat verzet rees, een verzet dat, mede door de hou-

ding van Reuter zelf, tot geen enkel resultaat leidde. Mede aan Reuter had De Groot het te danken dat hij niet buiten de partij werd gezet. "Het is", schrijft Reuter, "het meest stomme besluit dat ik ooit heb helpen nemen". Maar dergelijke verzuchtingen dragen natuurlijk niets bij tot een verklaring van de door de C.P.N. gevolgde koers. Iets dichter daarbij komt Reuter waar hij over de aanvankelijke ontbinding van de C.P.N. opmerkt, dat "De Groot wel inzag, dat hij via een C.P. het regeringskasteel niet zou binnenkomen, maar dat hem dat met een Volkspartij misschien wél zou lukken." Toch vormt een dergelijke opmerking - hoe treffend juist wellicht - geen werkelijke *verklaring*.

Wie die zoekt, dient te letten op de stellingname van de C.P.N. zoals die zich kort voor het einde van de oorlog als gevolg van haar deelneming aan het nationale verzet had ontwikkeld. Reuter beschrijft haar onder andere aldus: "Ons standpunt op dat moment viel in enkele eisen samen te vatten: *herstel van alle staatkundige instellingen van voor de oorlog... bereidheid om medeverantwoordelijkheid voor een regering te dragen....*"

Welnu, dat herstel van alle staatkundige instellingen van voor de oorlog, waartoe het kwam, werkte onvermijdelijk als een tijdbom ten opzichte van het tijdelijk bij diverse stromingen levende, puur *politieke* vernieuwingsstreven, waarvan de kortstondige ontbinding van de C.P.N. mede een symptoom was. De *burgerlijke democratie* bleek het burgerlijke partijwezen voorop te stellen. Daarmee werden zowel de "Volkspartij" van De Groot c.s. als bijvoorbeeld zoiets als de Nederlandse Volks Beweging van Banning en anderen verwezen naar het rijk der vrome wensen. En mét het burgerlijk partijwezen deed zich meteen weer de behoefte gevoelen aan politici à la Paul de Groot.

- o -

We zeiden het, een poging tot verklaring ontbreekt in het boekje van Reuter. Het bevat uitsluitend zuiver persoonlijke herinneringen. Aan analyse bezondigt hij zich niet. Het is onze opvatting, dat dit niet enkel een gevolg is van het karakter dat hij aan zijn geschrift heeft willen geven. Het is mede een gevolg van zijn politieke positie en van heel zijn politiek verleden. Dat brengt hem hier en daar tot de meest krasse uitspraken en beweringen. Met drie voorbeelden daarvan willen wij volstaan.

Over de Comintern (de Communistische Internationale) schrijft Reuter, dat deze vanaf haar oprichting in Moskou had gezeteld "niet vanwege enig principe", maar omdat geen enkel ander land deze organisatie binnen zijn grenzen wilde toelaten. De waarheid is anders. Geen enkel land heeft zich ooit tegen vestiging van de Comintern binnen zijn grenzen behoeven te verzetten, doordat de Russen van haar vestiging in Moskou - onder hun directe controle - wel degelijk een "principe" maakten en zich hardnekkig verzetten tegen alle pogingen in *eigen* gelederen om haar zetel verplaatst te krijgen. Waar Reuter zich hier aan schuldig maakt - men behoeft er de rond 1920 gevoerde discussies maar op na te lezen - is doodgewoon geschiedvervalsing.

Op een andere plaats beweert Reuter doodleuk, dat de houding van de Comintern - die de aangesloten partijen tot verzet tegen de bezetter opwekte - niet in strijd was met de politiek van het Kremlin. Een bewering die gelogenstraft wordt door het feit, dat de Russische regering, om haar politieke belangen niet in gevaar te brengen, de Comintern heeft opgeheven.

Dat deze Comintern, zoals Reuter eveneens beweert, de representant zou zijn van - notabene - "de hele internationale arbeidersbeweging", is

in strijd met het feit, dat deze Comintern sedert haar oprichting in 1919 vrijwel nooit iets anders heeft gedaan dan iedere beweging en iedere aktie van de arbeiders, waar dan ook, een stok tussen de benen te werpen.

In deze laatste karakterisering van Reuter (die betreffende de Comintern) kan men - onder veel meer - de reden vinden, dat wij hem een typische bolsjewiek achten. Wij moeten daaraan toevoegen, dat wij hem voor een eerlijker bolsjewiek dan Paul de Groot houden, tegelijk ook voor een uitermate naïeve. Het is echter juist die naïviteit die aan zijn "Herinneringen" een zekere betekenis verleent, een betekenis die, moet men konstateren, minder voortspruit uit hetgeen hij zeggen wil dan wel uit hetgeen hij daarin zijns ondanks zegt.

-
- 1) F. Reuter, "De Communistische Partij van Nederland in oorlogstijd", uitgave van Van Gennep te Amsterdam, prijs f 14,90.
  - 2) Zie het opstel "Een ongelooflijke brutaliteit" in "D & G" van december 1978.
  - 3) Wij spreken van geestverwanten en niet van partijgenoten omdat Reuter geen lid van de CPN meer is voor zover wij weten.
  - 4) Henriëtte Roland Holst, "De strijdmiddelen der sociale revolutie", Amsterdam 1918, blz. 16.

=====

....E N M I J N V A D E R V E R T R O K N A A R W I E R I N G E N

Achteraf aan een laantje midden in het dorp stond de molen. Hoog torende hij uit boven de middenstandswoningen en de eenvoudige arbeidershuisjes. Wanneer er voldoende wind was maakten de wieken hun cirkelgang. Maar er was niet altijd wind en dan had de molenaar de beschikking over een motor waarmee hij kon malen.

Ik was veel op de molen. Zo klein als ik was mocht ik meehelpen de kap in de wind te kruien, zakken met varkensmeel te vullen en af te wegen en prachtig vond ik het wanneer ik na schooltijd mee mocht helpen met de bilhamer de molenstenen te scherpen.

En natuurlijk was ik het ketelbinkie van de molen. Dat wil zeggen dat ik om koffietijd naar het woonhuis moest om een ketel met koffie te halen. Verlangend zag ik daar altijd naar uit. Niet zozeer om de koffie dan wel om de dikke plak krentebrood die er bij gegeten werd. Thuis was ik niets anders gewend dan de goedkoopste margarine, maar op het krentebrood van de molenaarsvrouw was wel degelijk een dikke laag echte boter gesmeerd. Nu nog proef ik de smaak van echte boter op krentebrood wanneer ik er aan denk. Niet voor niets bracht ik veel van mijn vrije tijd op de molen door.

Ook in de mooie zomer van 1929 was ik daar veel te vinden. Maar soms waren er bezigheden die nog belangrijker waren dan het meehelpen op de molen. In mei namelijk was er in Oost-Groningen een grote landarbeidersstaking uitgebroken. De rijke hereboeren van Oost-Groningen wilden de lonen verlagen en de moderne landarbeidersbond proklameerde de staking.

Opgegroeid in een gezin waar altijd over de strijd van de arbeiders

werd gesproken en waar het ondenkbaar was om niet aan de zijde van strijdende arbeiders te staan, kon het niet anders of ook ik was één van de vele kinderen, die met ketelmuziek de weinige onderkruipers naar huis brachten. De ketelmuziek voor de onderkruipers, soms het ingooien van hun ruiten en het jennen van de marecahussees die tijdens de staking bij de hereboeren waren ingekwartierd, was een bezigheid die ook mij aangenaam was. Zat mijn vader niet voor de ongeorganiseerden in het stakingscomité? En al mocht ik dan van arbeidersstrijd en dergelijke zaken nog niet zoveel afweten, één ding was zeker: mijn vader zat in het stakingscomité en alles wat zich tegen de staking keerde was dus fout. Zo eenvoudig ligt dat nu eenmaal voor kinderen.

Die bewuste dag in augustus 1929 was warm en windstil. Ik was wel op de molen geweest maar tegen de tijd dat de avondboterham op tafel zou staan naar huis gegaan. Na het eten was ik wat aan het spelen rond het huis. Op eens meende ik de molen te horen. Dat wil zeggen: ik meende het tjoeken te horen van de motor waarmee de molenaar maalde als er geen wind was. Ging de molenaar zó laat nog malen? En waarom was het geluid van de motor zo onregelmatig? Ik begreep het niet, maar voor ik me er verder in kon verdiepen werd ik door m'n moeder naar binnen gehaald en naar bed gestuurd.

De volgende dag werd alles me duidelijk. Het onregelmatige tjoeken van de motor dat ik meende te hebben gehoord, was in werkelijkheid schieten geweest.

De landarbeiders staakten en de boeren zaten dus met hun oogst. Maar zoals zo vaak gebeurt bij een staking, zochten ook de boeren naar uitwegen. Door de staking gedwongen gingen ze over tot mechanisering. Werd het koren voorheen altijd met de hand gemaaid, gebonden en in hokken gezet, nu schaften de boeren zich zelfbinders aan. Een zelfbinder is een maaimachine, die het koren maait en gelijk tot schoven bindt. Wat voorheen in een hele dag door één arbeider werd gemaaid en door zijn vrouw gebonden en in hokken gezet, werd nu door één man op de zelfbinder in enkele uren gedaan, behalve dan het in hokken zetten van de schoven. Maar die ene man op de zelfbinder kon toch niet worden gemist en de schoven moesten ook nog in hokken worden gezet en later moest het koren ook nog binnen worden gehaald. De mensen daarvoor moesten de boeren zien te krijgen.

Aangezien er echter maar weinig onderkruipers waren, moesten die van elders komen. Welnu, een burgerman die voor het elektriciteitsbedrijf de verschuldigde bedragen bij de verbruikers inde, trok regelmatig voor de boeren naar Duitsland om daar onderkruipers te ronselen.

Op die mooie zomeravond nu ging plotseling het gerucht door het dorp: "Burema is met een stel Duitse onderkruipers in hotel 'De Unie'". Van heinde en verre stroomden de stakers toe en verzamelden zich bij het hotel. De kreten van de verzamelde stakers waren begrijpelijkerwijze niet al te vredelievend en het duurde ook niet lang voor de eerste steen door de lucht suisde. Voor de marechaussees was dit het sein om op de stakers in te hakken. Op hun paarden gezeten reden ze op de vluchtende stakers in en sloegen met hun sabel op alles wat ze maar konden raken. Eén van de oorzaken van hun hardhandig optreden moet drank zijn geweest. Er werd later verteld dat de dorpsveldwachter zo dronken was dat hij zijn sabel op een lantaarnpaal stuksloeg in de veronderstelling dat hij een arbeider afranselde. Of het werkelijk waar is weet ik niet, maar ongeloofwaardig is het niet.

Het duurde niet lang of de bewapende lakeien van het kapitaal vonden de sabel tegenover weerloze arbeiders nog niet voldoende. Karabijschoten vielen - de schoten waarvan ik meende dat het de motor van de molenaar was

- en op het trottoir bleef iemand liggen. Het was Eltjo Siemens, de groenteboer die met het hele geval niets te maken had. Een staker, die naar hem toesnelde om hem te helpen werd ook nog bijna het slachtoffer doordat één der marechaussees zijn karabijn op hem richtte. Door op de op straat liggende groenteboer te wijzen en te zeggen, dat dij die man wilde helpen, wist hij het noodlot af te wenden. Maar Eltjo Siemens was al niet meer te helpen. Hij was het enige dodelijke slachtoffer van het gebeuren.

Nadat er een dode was gevallen werd het al gauw weer rustig in het dorp. Tegen de karabijnen der marechaussees waren de ongewapende arbeiders niet opgewassen.

Op een grote stakersvergadering werd later het besluit genomen om de elektriciteitsmaatschappij onder druk te zetten, opdat die maatregelen zou nemen tegen de in haar dienst zijnde ronselaar van onderkruipers. Geen der stakers zou nog voor de verbruikte elektriciteit betalen. Het risico, dat de stroom zou worden afgesneden zou men nemen. Helaas, slechts drie stakers volhardden in hun weigering om te betalen. Het behoeft geen betoog dat bij hen de stroom werd afgesneden en het behoeft eveneens geen betoog, dat ons gezin één van de drie gezinnen was die zonder stroom kwamen te zitten. Jarenlang - mijn vader stapte namelijk niet gauw van een eens genomen besluit af - hebben we ons toen met een petroleumlamp moeten behelpen.

De staking ging echter door tot eind augustus of begin september. Precies weten doe ik het niet, maar in elk geval was het in de tijd dat het koren vrijwel helemaal was geoogst. Toen vonden de rijke boeren en de moderne landarbeidersbond elkaar in een kompromis. Van de oorspronkelijke loonsverlaging zou slechts de helft worden gerealiseerd. Voor de bond was dat reden om van een overwinning te spreken.

Op de vergadering van de bond, waar het besluit tot opheffing van de staking werd genomen en waar mijn vader als ongeorganiseerde aanwezig was omdat hij deel uitmaakte van het stakingskomité, ging het hard tegen hard. Het stakingskomité - behalve mijn vader waren allen lid van de bond - was tegen opheffing van de staking, maar de bond wist haar wil door te drukken. Als zoethoudertje was de bond bereid om de leden van het stakingskomité voorlopig een stakersuitkering te blijven geven. Hiertegen werd fel geprotesteerd, vooral door mijn vader, die de heren bonzen liet weten, dat zij dan wel de staking financieel hadden gesteund, maar dat er van een morele ondersteuning weinig sprake was geweest en dat de bond lang niet alles had gedaan om de staking tot een sukses te maken. Het spreekt vanzelf dat mijn vader geen uitkering van de bond meer aksepteerde nadat de staking was beëindigd. Te zeer voelde hij zich met zijn medearbeiders verbonden om zich in een uitzonderingspositie te laten manoeuvreren.

Eén der rijke boeren wilde laten blijken dat hij niet haatdragend was en bood drie voormalige leden van het stakingskomité - waaronder mijn vader - aan bij hem te komen werken. Ook dat heeft hij geweigerd, omdat hij op geen enkele manier voordeel wilde trekken uit het feit, dat hij deel had uitgemaakt van het stakingskomité en omdat hij niet afhankelijk wilde zijn van de welwillendheid van een rijke boer. Mijn vader vertrok toen naar Wieringen, waar men met de inpoldering bezig was, om daar, ver van vrouw en kinderen, te gaan werken.

Het was niet de eerste keer dat ik werd gekonfronteerd met de strijdbaarheid van mijn vader en met de arbeidersstrijd. Maar het is wél één van de ervaringen uit mijn kinderjaren die de diepste indruk op mij heeft gemaakt en die mede mijn weg in mijn latere leven heeft bepaald.

J. Meulenkamp